УДК 327.56 (477)

ДОВГАНЬ О.Д., *кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ

Анотація. *У статті розкриваються питання нормативно-правової бази України, що визначає захист інформації між Україною та Європейським Союзом, вироблення пропозицій для удосконалення захисту інформації між Україною та Європейським Союзом, Україною та НАТО. Визначаються потенційні та наявні загрози інформаційній безпеці України у зовнішньополітичній сфері та шляхи їх нейтралізації. Надаються пропозиції щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС.*

Ключові слова: *захист інформації, інформаційна безпека, загрози інформаційній безпеці, інтеграційні процеси, адаптація законодавства.*

Аннотация. *В статье раскрываются вопросы нормативно-правовой базы Украины, которая определяет защиту информации между Украиной и Европейским Союзом, выработки предложений по совершенствованию защиты информации между Украиной и Европейским Союзом, Украиной и НАТО. Определяются потенциальные и существующие угрозы информационной безопасности Украины во внешнеполитической сфере и пути их нейтрализации. Даются предложения по адаптации законодательства Украины к законодательству ЕС.*

Ключевые слова: *защита информации, информационная безопасность, угрозы информационной безопасности, интеграционные процессы, адаптация законодательства.*

Summary. *The article reveals the problems of regulatory and legal base of Ukraine, which defines protection of information between Ukraine and the European Union, development of proposals on improving of information protection between Ukraine and the European Union, Ukraine and NATO. Potential and existing threats to the information security of Ukraine in foreign policy and ways of their neutralizatino are determined. Suggestions for adaptation of Ukrainian legislation to EU legislation are made.*

Keywords: *information protection, information security, information security threats, integration, adaptation of the legislation.*

Постановка проблеми. За сучасних умов інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки. Інформаційний простір, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура та інформаційні технології значною мірою впливають на рівень і темпи соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку. Стаття 17 Конституції України визначає забезпечення інформаційної безпеки справою всього Українського народу, а у статті 3 Закону України “Про інформацію” визначено, що забезпечення інформаційної безпеки України є одним із напрямів інформаційної політики [1].

Важливою змістовною складовою інформаційної безпеки є захист інформації. Із розвитком процесів глобалізації та інтеграції зростає важливість цього питання, адже інформація стала чинником, який може призвести до дезінтеграції будь-яких сфер життя суспільства, дезорганізувати державне управління, фінансову систему тощо.

Організація інформаційної безпеки в умовах сучасних інтеграційних процесів характеризується особливою специфікою, пов’язаною, крім організаційних, техніко-технологічних аспектів, також і з особливостями функціонування механізмів захисту інформації між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) у рамках реалізації євроінтеграції. У зв’язку з цим актуалізується визначення змісту поняття “інформації

© Довгань О.Д., 2014

з обмеженим доступом”, “захист інформації” в даному контексті потребою наукового

аналізу та узагальнення особливостей захисту інформації з обмеженим доступом між Україною та ЄС. Виникає потреба дослідження нормативно-правової бази України, що визначає захист інформації між Україною та ЄС, вироблення пропозицій для удосконалення захисту інформації між Україною та ЄС, Україною та НАТО.

Розгляд даних питань є важливим, оскільки сучасні інформаційні технології дають змогу державам реалізувати власні інтереси без застосування воєнної сили, послабити або завдати значної шкоди безпеці конкурентної держави, яка не має дієвої системи захисту від негативних інформаційних впливів.

Метою статті є огляд стану та узагальнення пропозиції щодо удосконалення захисту інформації між Україною та ЄС, Україною та НАТО, а також – подальшої адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Виклад основних положень. Розвиток інформаційної індустрії, що обслуговує вже практично всі сфери життя суспільства, формує якісно нову галузь у загальній структурі світової економіки, що стала плацдармом, з якого, власне, почалася нова, інформаційна епоха. Розпочалося продукування товару нового типу, глобального товару з новими економічними властивостями, необмеженого відтворення і накопичення багаторазового використання – інформації [2].

Масове входження в ринковий обіг нового товару, заснованого на інформаційних технологіях виробництва і реалізації, останнім часом усе відчутніше позначається на характері зовнішніх впливів на українське суспільство.

У впливі зарубіжних ринків, що в сукупності сприймаються як дія глобального ринку в Україні, акцент переноситься щодалі більше саме в інформаційну сферу. Це зумовлюється насамперед зазначеними вище структурними особливостями сучасного товару. При цьому важливою є та обставина, що втілений у цьому товарі інтелектуальний потенціал, нагромадження знання виробника стають порівняно з впливом товарів предметної сфери і фактором масового переливання капіталів на завершальному етапі індустріальної епохи розвитку несумірно більш відчутними і дієвими. Вплив цього продукту на свідомість членів суспільства позначається на духовній його сфері, роз’їдаючи традиційні межі національної самобутності, самоідентифікації, своєрідності всієї системи інформаційних баз нашого суспільства [3].

За умов глобалізації інформаційних процесів, формування світового інформаційного простору, швидкого зростання світового ринку інформації, розвитку інформаційних технологій, засобів обробки інформації та інформаційних послуг, створюються передумови для серйозного впливу цих процесів не тільки на суспільне життя і державне будівництво, а й на національні правові системи. Зростає усвідомлення суспільства щодо важливості проблем регулювання суспільних інформаційних відносин, пов’язаних із формуванням національного інформаційного простору, забезпечення інформаційної безпеки, підвищення значення міжнародно-правових механізмів захисту національних інтересів.

У сучасних умовах у зазначеному світовому і міждержавному протиборстві можуть брати участь не лише: 1) держави у вигляді погоджених дій всієї системи органів законодавчої і виконавчої влади та окремих спеціалізованих державних виконавчих структур (насамперед, спеціальних розвідувальних, контррозвідувальних, інформаційно-пропагандистських служб і навіть розвідувально-диверсійних підрозділів військ спеціального призначення, спеціалізованих на проведенні інформаційно-психологічних заходів і силового тиску на населення, командний і особовий склад збройних сил, правоохоронних органів і спецслужб супротивника), а й інші 2) нерозвідувальні державні, неурядові громадські або приватні організації як суто національні, так і

транснаціональні, зокрема різних екстремістських, терористичних та інших радикальних спрямувань. Останні у більшості своїй були свого часу утворені спецслужбами держав, які ворогували в “холодній війні”, для проведення “спеціальних операцій” в регіонах, контрольованих супротивником. Решта природно виникла у результаті безладдя, після втрати над ними контролю з боку супердержав США і СРСР, їх коаліцій в результаті зникнення однієї із ворогуючих сторін по лінії “Схід – Захід”. До адекватного реагування на загострення протиріч по лінії “Північ – Південь” США і НАТО як переможці не були готові. Як результат – на світовій арені виникла низка радикальних, ніким не контрольованих маргінальних угруповань, які стали претендувати на гегемонію спочатку в окремих державах і регіонах світу. “Аль Каїда”, “Талібан”, “Хамас” та інші радикальні політизовані організації поряд з державами також вдаються до проведення підривних заходів інформаційно-психологічного впливу на свідомість широких верств населення держав світу [4]. У цьому аспекті також можна відмітити протистояння держав і великих власників, а саме – фінансово-промислових та транснаціональних груп.

Набирає подальший розвиток корпоративних війн різних рівнів і масштабів. Конкурентна боротьба – одна із прикмет глобалізації поряд з інформатизацією й економізацією в більшості сфер людської діяльності. І в цій боротьбі все більшого значення набуває інтернет-розвідка як вид розвідки з відкритих джерел. Вона полягає у добуванні відкритих відомостей із ресурсів прикладного рівня організації ЗМІ, а саме: ресурсів веб-серверів, файлових архівів (FTP), баз даних (SQL-серверів), піринговых мереж тощо. Також наводиться визначення кібернетичної розвідки як діяльності, яка спрямована на добування інформації, наявної в кібернетичному просторі, моніторинг кібернетичних систем та процесів, які в них протікають під час їх функціонування. З аналізу та порівняння зазначених понять випливає, що інтернет-розвідка має бути компонентом системи забезпечення національної безпеки України. На дану систему покладаються завдання із своєчасного виявлення, запобігання і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Як елемент системи інтернет-розвідка бере участь у виконанні таких функцій:

моніторинг інформації про процеси, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках? з метою виявлення та прогнозування потенційних загроз;

систематичне спостереження інформації про стан та прояви міжнародного та інших видів тероризму;

добування відомостей для прогнозування, виявлення та оцінювання можливих загроз, дестабілізуючих чинників, конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву;

збір відомостей для розробки пропозицій і рекомендацій щодо управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України;

запобігання та нейтралізація інформаційних та інших загроз, які здійснюються з використанням ЗМІ;

збір даних для оцінювання ефективності рішень та дій щодо захисту національних інтересів України.

У такому контексті під інтернет-розвідкою розуміється організовані дії призначених сил та засобів для пошуку і добування інформації з доступних через мережу Інтернет відкритих ресурсів [5].

Оскільки інформаційний ринок розвивається з певним випередженням еволюції структури відносин ринкового суспільства, його інфраструктура розвивається також відповідно до потреб ринкових інститутів. Як зауважує О.Г. Білорус, у методології

досліджень глобалізму і глобалізації останнім часом перемагає саме комплексний системний підхід до аналізу інформаційного прояву глобалізації з економічним, геополітичним, соціальним, екологічним, соціально-культурними факторами [2]. Значення комунікацій глобалізму як локомотивного фактора суспільного розвитку вичерпно пояснює М. Кастельс, зауважуючи, “…що при цьому розглядаються технології для впливу на інформацію, а не просто інформація, призначена для впливу на технологію, як було у випадку попередніх технологічних революцій...”. І оскільки “інформація є інтегральною частиною всякої людської діяльності, усі процеси нашого індивідуального і колективного існування безпосередньо формуються (хоча, зрозуміло, не детермінуються) новим технологічним способом” [6]. Цим самим зумовлюється та обставина, що процеси інформатизації зі сфери економіки активно проникають у всі сфери життя суспільства в усіх країнах. Водночас, найпродуктивніший напрям розвитку інформаційних технологій пов’язаний з формуванням соціальних інформаційних структур та інфраструктури, що забезпечує їх функціонування.

Особливістю сьогодення є те, що центр інформаційної боротьби переміщується переважно зі сфери обігу у сферу виробництва, із галузевого на міжгалузевий, із національного на міжнаціональний рівні. Інформаційні технології, яким завдячує своїм зростанням економіка західних країн, водночас приховують у собі загрози для їх руйнації. Останній момент значною мірою впливає на зміни у сфері протиборства конкуруючих сторін.

Зростання нових засобів комунікації, зокрема, телевізійних супутників та радіоприймачів, утворив всесвітню аудиторію. Тоді виникло багато нових форм інформаційно-психологічного впливу (ІПВ): від традиційних зовнішньополітичних заяв до менш явних, але не менш ефективних форм (бюро подорожей, спортивні заходи, міжнародні торговельні виставки, досягнення в різних галузях технологій, культурні феномени як мистецтво, мода, реклама). У середині ХХ ст. поряд з терміном “пропаганда” вживали термін “психологічна війна”. Сутність його розкрив американський фахівець П. Лайнбарджер як “застосування пропаганди у військових цілях”. Він підкреслював, що така війна використовує в боротьбі із супротивником пропаганди разом з оперативними заходи військового, економічного та політичного характеру, які можуть знадобитися для доповнення пропаганди. Для “внутрішнього користування” в доктринальних документах певний час залишався термін “пропаганда”, а для зовнішньополітичних чи військових дій – “психологічна війна”.

Американський соціолог та співробітник розвідки Л. Фараго чітко окреслив основні підходи до ведення ефективної психологічної війни:

вона повинна бути динамічною та гнучкою, постійно пристосовуватися до подій дня і бути завжди готовою змінити свою інтерпретацію конкретного явища, щоб більш ефективно його використати за мінливих обставин;

вона не повинна придумувати теми для обговорення, а виходити з питань та проблем, які є насправді;

вона повинна бути замаскована, її не можна називати своїм іменем, інакше вона зазнає поразки;

вона повинна базуватися на розвідувальній інформації, на знанні політичних, духовних, військових, економічних, побутових особливостей країн та народів, для яких вона призначена;

не можна керувати пропагандою здалека, хоча директиви та інструкції можуть надходити з центру, конкретне опрацювання матеріалів повинно залишатися на розсуд людей, що її поширюють;

слід використовувати усі існуючі можливості для розповсюдження пропаганди, і особливо серед громадян тих країн, які є її об’єктом, перетворюючи їх на мимовільних поширювачів... [7].

Деякі західні спеціалісти у сфері інформаційних технологій вважають, що на зміну небезпеки виникнення ядерної катастрофи може з’явитися загроза у розв’язанні війни нового ґатунку. Прикладами розвитку такої ситуації є сучасний стан подій в арабських країнах, поштовхом до чого стало оприлюднення матеріалів сайтом Wikileaks.

Таким чином, поняття “інформаційна безпека”, яке формувалось протягом останніх п’ятдесяти років та знаходило відображення у таких назвах – “комп’ютерна безпека”, “безпека даних”, за сучасних умов набуває дедалі більшого значення і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки та складовою міжнародної інформаційної безпеки. Інформаційний простір, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура та інформаційні технології значною мірою впливають на рівень і темпи соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку. Визнання проблеми інформаційної безпеки на міжнародному рівні зумовлюється такими чинниками глобалізації комунікації, як: у більшості індустріально розвинутих країн проводяться дослідження і розробки нової інформаційної зброї, що дає змогу здійснювати безпосередній контроль над інформаційними ресурсами потенційного противника, а в необхідних випадках прямо впливати на них. За даними аналітичних центрів США, розробки такої зброї ведуться в 120 країнах світу: для порівняння розробки в галузі ядерної зброї проводяться не більш, як в 20 країнах; в деяких країнах завершено розробку засобів інформаційного протиборства (війни) з можливим противником як в умовах воєнних конфліктів різної інтенсивності, так і у мирний час на стратегічному, оперативному, тактичному рівнях та в польових умовах із метою захисту національної інфосфери від агресії і несанкціонованого втручання; в розвинутих країнах концепція інформаційної війни є складовою воєнної доктрини; практика міжнародних, регіональних та етнічних конфліктів виявила унікальність застосування інформаційної зброї для впливу на міжнародне співтовариство та для боротьби за геополітичні інтереси [8].

Уже сьогодні в діяльності структур в Україні, нерідко підтримуваній міжнародними економічними організаціями, бачимо чітку політику відстоювання інтересів, що забезпечують вирівнювання економічних, соціально-політичних показників у сформованому вже колі країн-лідерів, а також ТНК за рахунок нашої та інших держав, слабших за основними сучасними показниками життєздатності. Результати такої узгодженої політики є проявом об’єктивного процесу міжнародної інтеграції, що є переконливим аргументом на користь нинішнього курсу нашої держави стосовно зближення з європейським об’єднанням.

Альтернативний варіант проявляється у фактичному блокуванні на міжнародних ринках української високотехнологічної продукції: ракетної техніки, найновіших зразків авіатехніки, обмеження ринків високорозвинутих країн для продукції української металургії, експансія масової культури, особливостей способу життя та ін.

Аналіз вказаних положень дає змогу дійти висновку, що участь України в сучасних інтеграційних процесах як і будь-яке інше явище, має як позитивні, так і негативні сторони, а тому вимагає перегляду підходів до забезпечення, зокрема, інформаційної безпеки.

Сьогодні розвиток інформаційного простору України має негативні тенденції і становить потенційну загрозу національній безпеці. Небезпечним стає баланс між державними й недержавними інформаційними ресурсами. Це відбувається на тлі монополізації теле- і радіоінформаційного простору, економічної та політичної залежності

більшості ЗМІ від фінансово-промислових структур. Очевидні спроби витіснення держави з національного інформаційного простору, захист якого пасивний і незадовільний. Тривожна ситуація склалася в телерадіоефірі прикордонних територій: асиметрія інформаційних потоків з України та в Україну, на жаль, складається не на користь нашої держави. Ми опинилися під потужним інформаційним впливом країн-сусідів.

Проблема інформаційного захисту та інформаційного суверенітету – це проблема не лише держави, а й суспільства. І якщо суспільство не усвідомлює загрози, яка сьогодні існує в контексті інформаційних впливів, то воно приречене жити під впливом сусідніх країн, приречене весь час виправдовуватися, постійно перебувати під тиском і не здійснювати державної інформаційної політики [9].

Процеси глобалізації та інтеграції, що відбуваються у світі, змінюють суспільства та моделі поведінки, отже, й сприйняття феномену безпеки, що не може не позначитися на політиці реформ у тому чи іншому напрямі.

У контексті існуючих на сьогодні політичних реалій потенційними загрозами інформаційній безпеці України у зовнішньополітичній сфері є:

поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України;

проява комп’ютерної злочинності, комп’ютерного тероризму, що загрожують безпечному функціонуванню національних інформаційно-телекомунікаційних систем;

зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет.

Таким чином, необхідно удосконалювати такі напрями безпекової діяльності в інформаційній сфері:

захист свого інформаційного простору і входження України у світовий інформаційний простір;

виявлення й усунення причин інформаційної дискримінації України;

усунення негативних факторів в інформаційному просторі, протидію інформаційній експансії з боку інших держав;

розробку й упровадження режимів отримання, збереження, поширення та використання суспільно значущої інформації [10].

Стратегія національної безпеки своїм положенням відзначає посилення негативного зовнішнього впливу на інформаційний простір України, що загрожує розмиванням суспільних цінностей і національної ідентичності, а також фіксує недостатність обсягів вироблення конкурентоспроможного національного інформаційного продукту та наближення до критичного стану безпеки інформаційно-комп’ютерних систем у галузі державного управління, фінансової і банківської сфер, енергетики, транспорту, внутрішніх та міжнародних комунікацій тощо [11].

У зв’язку з цим на загальнодержавному рівні для нейтралізації наявних загроз у зовнішньополітичній сфері є необхідним :

вдосконалення інформаційного супроводу державної політики, діяльності українських громадських організацій та суб’єктів підприємницької діяльності за кордоном;

організаційно-технічне, інформаційне та ресурсне сприяння держави вітчизняним засобам масової інформації, що формують у світовому інформаційному просторі позитивний імідж України;

посилення інформаційно-просвітницької діяльності серед населення щодо забезпечення національної безпеки України в разі повноправного її партнерства з державами-членами ЄС та НАТО;

інтеграція в міжнародні інформаційно-телекомунікаційні системи та організації на засадах рівноправності, економічної доцільності та збереження інформаційного суверенітету;

гарантування своєчасного виявлення зовнішніх загроз національному інформаційному суверенітету та їх нейтралізації [12].

Україна як європейська позаблокова держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур, проте однією із засад зовнішньої політики визначено пріоритетність участі у вдосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки. У статті 8 Закону України “Про основи національної безпеки” визначено положення про забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі (із 28 членів ЄС 21 – член НАТО) [13].

Одночасно як у Законі України “Про основні засади внутрішньої та зовнішньої політики”, так і з новій редакції Закону України “Про інформацію” одним із пріоритетів визначено підтримку інтеграції України у світовий інформаційний простір, сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [14]. Таким чином, спостерігається взаємообумовленість процесів глобалізації та інтеграції, безпосереднім учасником яких є Україна, а також необхідності удосконалювати процедури інформаційної безпеки в контексті розвитку інформаційного суспільства.

У Законі України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007 – 2015 роки” інформаційну безпеку визначено як “стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації” [15]. Відтак, положення даного Закону розглядають безпеку інформації у якості складової інформаційної безпеки, а відповідно захист інформації – частиною забезпечення інформаційної безпеки.

В умовах інтеграції України до європейської спільноти постає питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що вперше було зафіксовано в Угоді про партнерство і співробітництво (УПС) між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, підписаній 14 червня 1994 року. Згідно зі статтею 51 УПС Україна зобов’язалася вживати заходів “для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства”. Незабаром після того, як 1998 року УПС набула чинності, Україна почала створювати інституційний механізм адаптації й формувати нормативно-правову базу для послідовної та ефективної реалізації цього важливого вектора правової реформи [16].

Значимими результатами такої діяльності на сучасному етапі в інформаційній сфері, серед іншого, є внесення змін до Закону України “Про інформацію”, ухвалення Закону України “Про доступ до публічної інформації” та Закону України “Про захист персональних даних”. Хоча на сьогодні невирішеними залишаються питання електронної торгівлі, визначення статусу державної таємниці в національному законодавстві України тощо. Наприклад, електронна торгівля ЄС урегульована Директивою ЄС “Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку” (“Директива про електронну комерцію”) від 8 червня 2000 року.

Інформаційне забезпечення інтеграційних процесів є невід’ємною складовою забезпечення інформаційної безпеки і реалізується шляхом вироблення програм інформування громадськості з питань інтеграції України. Зокрема, Програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 − 2011 роки [17] визначає, що її цілями є створення сприятливого інформаційного середовища, необхідного для дотримання курсу на європейську інтеграцію України; підвищення рівня поінформованості громадськості з питань ЄС з метою формування громадської підтримки інтеграції України до ЄС як процесу внутрішніх реформ, спрямованих на наближення стандартів життя в державі до європейських, шляхом роз’яснення переваг, що виникають на різних етапах такої інтеграції (не лише на етапі набуття членства); посилення політичної підтримки ідеї членства України в ЄС; активізація транскордонного співробітництва регіонів України з відповідними регіонами держав-членів ЄС.

Питання обміну інформацією з обмеженим доступом між Україною та ЄС визначено в Угоді між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, положення якої деталізовано в Домовленостях про безпеку між Службою безпеки України та Управлінням безпеки Генерального секретаріату Ради ЄС і Департаментом безпеки Європейської Комісії [18].

Дана Угода визначає зобов’язання сторін стосовно захисту інформації, а саме: зобов’язує захищати інформацію та матеріали іншої Сторони; вживати всіх зусиль для забезпечення того, щоб у разі, якщо інформація та матеріали мають гриф секретності, така інформація та матеріали зберігали грифи секретності, встановлені будь-якою Стороною стосовно інформації та матеріалів, що надаються такою Стороною, і зберігати таку інформацію та матеріали відповідно до узгоджених спільних стандартів.

З української сторони уповноваженим органом у зазначеній сфері є Служба безпеки України, зі сторони ЄС – Управління безпеки Генерального секретаріату Ради ЄС і Департамент безпеки Європейської Комісії.

В Україні поняття “інформація з обмеженим доступом” законодавчо не визначене, у зв’язку з чим є чимало наукових підходів до тлумачення цієї категорії. В Угоді між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки термін “інформація з обмеженим доступом” означає будь-яку інформацію (а саме – знання, які можуть передаватися в будь-якій формі) або матеріали, визначені як такі,що потребують захисту від розголошення, і яким було надано гриф обмеження доступу [18].

Зокрема, всю інформацію з обмеженим доступом, якою обмінюються сторони, повинні отримувати тільки організації й особи, які беруть участь у цих програмах і отримують її за принципом необхідності (need-to-know). Останній полягає в тому, що фізичні особи отримують доступ до інформації з обмеженим доступом лише у випадку, якщо вона їм потрібна для виконання своїх прямих службових обов’язків, і доступ в жодному разі не надається тільки тому, що особа обіймає певну службову посаду.

Цей принцип притаманний і законодавству України: відповідно до Закону України “Про державну таємницю” “допуск до державної таємниці… надається дієздатним громадянам України віком від 18 років, які потребують його за умовами своєї службової, виробничої, наукової чи науково-дослідної діяльності або навчання, наказом чи письмовим розпорядженням керівника органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи або організації, де працює, перебуває на службі чи навчається громадянин” [19].

Згідно із Законом України “Про інформацію” за своїм правовим режимом інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну, службову і таємну [20]. Перелік видів таємної інформації визначається державою і закріплюється законодавчо.

Державна таємниця охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визначені у встановленому законом порядку державною таємницею й підлягають охороні державою. Охорона державної таємниці та відповідні зобов’язання щодо її збереження регулюються Законом України “Про державну таємницю”.

До того ж ч. 5 ст. 3 Кримінального кодексу України проголошує, що закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, які містяться в чинних договорах, згоду на обов’язковість яких надано Верховною Радою України.

У законодавстві держав Європи для врегулювання цього питання застосовані два альтернативні підходи: посилання на таємницю союзної держави (групи держав) включається до визначення державної таємниці і таким чином урівнюється їх статус (Латвія, Німеччина, США) або ж у Кримінальному кодексі робиться примітка щодо окремої країни (Франція).

На думку фахівців, перший підхід є конструктивнішим, проте доцільніше зробити посилання не на таємницю окремої держави, адже їх чисельність може змінюватись, а застосувати узагальнене визначення “таємна інформація іноземних держав (організацій)”, що передана Україні на підставі міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, доповнивши ними визначення державної таємниці України.

У Доктрині інформаційної безпеки зазначено, що забезпечення інформаційної безпеки України має здійснюватися, зокрема, за принципом гармонізації українського законодавства в інформаційній сфері з міжнародним, адже істотним фактором, що гальмує міжнародний інформаційний обмін та ускладнює належний захист інформації, є невідповідність категорій розмежування доступу до інформації, які існують в різних країнах [12].

По-перше, інформаційні законодавства різних країн можуть передбачати різну побудову структури режиму доступу до інформації. По-друге, одні й ті самі терміни в різних країнах можуть застосовуватись для позначення неідентичної за режимом доступу інформації.

Тому на даному етапі важливим є питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС, що на сьогодні є пріоритетним напрямом співробітництва і обов’язковою передумовою інтеграції до цієї організації.

Використана література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254/96 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141; Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

2. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму / О.Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 103.

3. Горовий В.М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В.М. Горовий. – К. : НАН України, НБУВ. – 2010. – С. 288-289.

4. Шестаков В.І. Визначення характеристик інформаційного впливу на складові інформаційно-телекомунікаційних систем в умовах інформаційного протиборства // Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем / В.І. Шестаков, С.В.Чернишук. – Вип. 4. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. – С. 167.

5. Шестаков В.І. Використання Інтернет-розвідки в інтересах національної безпеки держави // Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем / В.І. Шестаков, О.В. Манько, Ю.О. Колос, О.І. Пінчук. – Вип. 4. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. – С. 33.

6. Кастельс М. Информационная епоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ Высшая школа экономики, 2000. – С. 77.

7. Смола Л.Є. Детермінанти політичного процесу сучасності : теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі / Л.Є. Смола. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 41.

8. Макаренко Є.А. Міжнародні інформаційні відносини : монографія / Є.А. Макаренко. – К. : Наша культура і наука, 2002. – 452 с.

9. Червак Б. Щодо функціонування засобів масової інформації. – (Актуальні проблеми міжнародної безпеки : український вимір). – К. : ВД “Стилос”, 2010. – С. 457.

10. Вергун О. Сучасний медіа простір : технологи комунікації та сектор безпеки. – (Актуальні проблеми міжнародної безпеки : український вимір). – К. : ВД “Стилос”, 2010. – С. 480.

11. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 12.02.07 р. № 105/2007. − Режим доступу : //www.president.gov.ua

12. Доктрина інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 08.07.09 р. № 514/2009. − Режим доступу : //www.president.gov.ua/stateauthority/authofstate/prezidlist/prezidentadmin

13. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.03 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

14. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650; Про основні засади внутрішньої та зовнішньої політики : Закон України від 01.07.10 № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

15. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09.01.07 р № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

16. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 10 листопада 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. − 1994. − № 46. − Ст. 415.

17. Державна цільова програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008−2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 2.07.08 р. № 594. − Режим доступу : //www.kmu.gov.ua

18. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом : Закон України від 20.12.06 р. № 499-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 9. – Ст. 81.

19. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.94 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

20. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

~~~~~~~~~~~~~ * * * ~~~~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~~~~